Szemle

Mikor született Naszluházc Lajos, avagy töprengés az internetes adatok megbízhatóságáról

2011-ben jelent meg a 294 oldalas „*Mérnökök Fejérben*” kiadvány, amelynek bővített, internetes változata a Fejér Vármegyei Mérnöki Kamara honlapján is elérhető (www.fvmk.hu). Mivel a kiadványba csak már nem élő mérnökök kerülhettek be, 2025-ben aktuálissá vált egy második kiadás megjelentetése (lásd Könyvismertetés rovatunk írását). A kiadványokban a „régi idők” jelesei is szerepelnek, így kaptam felkérést Dr. Szepes András kamarai elnöktől a 19. század birtokrendező és vasútépítő mérnöke, Naszluházc Lajos életrajzának megírására (2 vagy 4 oldalon).

Naszluházc Lajos neve a földmérési szakirodalomban is fennmaradt: a trapéz alappal párhuzamos felosztásakor használt képlet az ő nevét viseli. Ezt a képletet egy 1856-ban Grácban megjelent 64 oldalas kis könyvecskéjében publikálta a szerző, amely mű címe: „*A becsleges földosztásról értekezik Naszluházc Lajos magyarhoni hites mérnök*”. Vagyis az érték szerinti földosztást tárgyalja, ami akkoriban is, majd az 1990-es évektől kezdődően újra fontos témája a magyar földmérésnek. A földmérési jelentőségén túl, Naszluházc Lajos a 19. századi vasútépítéseknek is jelentős szereplője volt: ő volt egyik építésvezetője az 1861-ben elkészült Budapest-Székesfehérvár-Nagykanizsa vasútvonalnak, építészeti igazgatója az Arad-Temesvári Vasútnak, majd az Alföld-Fiumei Vasúttársaság igazgatójának nevezték ki. 1877. november 15-én, egy székesfehérvári látogatása során, 55 éves korában, infarktusban halt meg.

Naszluházcról, illetve nevezetes tanulmányáról szaklapunkban csaknem egy évszázaddal később jelent meg részletes ismertető cikk (*Szent-Iványi György: Egy elkésett könyvismertetés. Geodézia és Kartográfia, 1953/3*), amelyet további életrajzi adatokkal egészített ki másfél évtizeddel később Bendefy László (*Naszluházc Lajos emlékezete. Geodézia és Kartográfia, 1967/3*).

Az életrajz megírásához ezt a két szakcikket vettem alapul, továbbá rákerestem a Naszluházc névre az interneten, különösen az Arcanum Digitális Adatbázisban (https://adt.arcanum.com), ahol további adatokat találtam, köztük számos napilap-cikket a hirtelen bekövetkezett halál okán (erről majd később).

Miután elkészültem az életrajzzal, egyetlen hiányt kellett pótolnom, ugyanis nem volt meg a születés pontos időpontja, márpedig a „*Mérnökök Fejérben*” kiadványban napra pontosan kell megadni a születési időt. Naszluházc neve mellett mindenütt (az Életrajzi Lexikonban, a Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár honlapján, Nagykanizsa város honlapján…), csak az évszám szerepelt és a születési hely, azaz: „*1815, Nagykanizsa*”. Bendefy László is ugyanezt írja említett cikkében: „*Naszluházc Lajos 1815-ben született Nagykanizsán. Elemi iskoláit, valamint a gimnázium alsó osztályait szülővárosában végezte: az utóbbiakat a kanizsai piaristáknál. Később a fővárosba jött és a budai gimnáziumban folytatta tanulmányait. 1839-ben a gimnázium VI. osztályába járt. Lehetséges, hogy a német nyelv jobb elsajátítása kedvéért adta a fiút atyja Budára, mivel abban az időben a német szó Budán még nagyon gyakori volt.*” A születési hely: Nagykanizsa és az évszám: 1815 tehát biztosnak tűnt. Erre ráerősített, hogy a Nagykanizsán évenként kiadott almanachban (Kanizsai Almanach 1995-ről. Czupi Kiadó, Nagykanizsa, 1996), annak „Tizenkét várostörténeti évforduló című fejezetében így írnak: „*150 évvel ezelőtt, 1845-ben az Institutum Geometricumban, a pesti Mérnöki Intézetben szerzett oklevelet Naszluházc Lajos mérnök, vasútigazgató. Naszluházc Lajos Nagykanizsán született 1815-ben. A gimnázium hat osztályát Budán végezte.*”

Megkértem egy levéltáros barátomat, hogy a fehérvári halálozási anyakönyvből vagy a nagykanizsai születési anyakönyvből kideríthető-e a pontos születési időpont, de a kutatás eredménytelen volt.

Ekkor tűnt csak fel két ellentmondás. Ha 1877-ben 55 éves volt, akkor 1822 körül kellett születnie, nem pedig 1815-ben... Bendefy azt írja cikkében, hogy Naszluhász Lajos apja, Naszluházc Pál 1820-ban végzett az Institutum Geometricumban, vagyis akkor már 5 éves fia lett volna, ami nem életszerű… Ekkor újra elővettem a napilapokban megjelent gyászhíreket, így az Építési Ipar című újság 1877. december 2-i számát, amely „baráti kézből” a következőket írja: „*Naszluházc Lajos szül. Berzencén 1822. év július havában, alsó és gymnasialis iskoláit Szombathelyen és Sz.-Fehérváron végezte, a mérnöki tudományt pedig Bpesten és Zürichben sajátította el, kitűnő sikerrel.*”

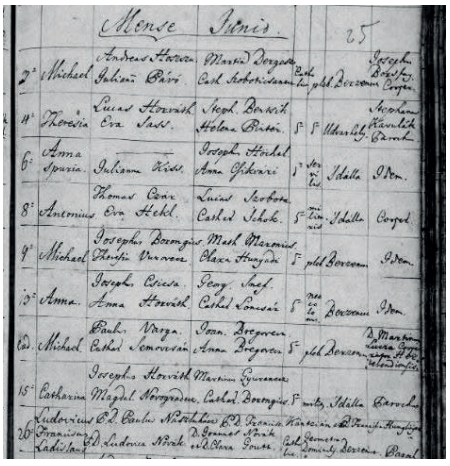

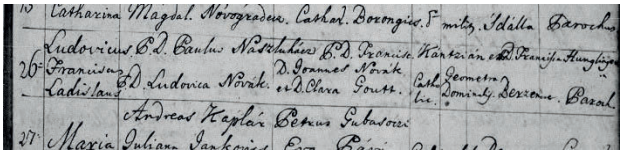

1.ábra. Bejegyzés a berzencei születési anyakönyvben.

Bár ezt a gyászhírt korábban is olvastam, de elvetettem azzal a feltételezéssel, hogy valaki bemondás alapján, tévesen adta meg ezeket az adatokat. Most azonban eljött az ideje, hogy a hír adatait ellenőrizzem. Mivel korábban családfakutatást végeztem, regisztrált felhasználó vagyok a familysearch.org honlapon, ahol az 1960-as években mikrofilmre felvett egyházi és polgári anyakönyvek fotómásolatai tekinthetők meg. S valóban, Berzence község katolikus születési anyakönyvében az 1822-es esztendőnél megtaláltam a keresett bejegyzést (1. ábra): ezen esztendő június havának 26. napján született Ludovicus Franciscus Ladislaus Naszluhácz. Apja Paulus Naszluhácz geometra, anyja Ludovica Novák (akkoriban latinul vezették az anyakönyveket).

A születési hely és idő ezzel tisztázódott, de további kérdésként merült fel, hogy voltaképpen hol végezte gimnáziumi tanulmányait Naszluhácz, és folytatott-e felsőfokú tanulmányokat Zürichben? Ez utóbbi kérdés megválaszolásához a magyarországi diákok külföldi egyetemjárásáról nagyon jó adatbázis áll rendelkezésre (https://leveltar.elte.hu/leveltar/kutatas/adatbazisok/), ami név- és helymutatóval ellátva könyvek formájában is hozzáférhető. Székesfehérváron, a megyei könyvtár olvasótermében megkaptam a vonatkozó könyvet (Szögi László: Magyarországi diákok svájci és hollandiai egyetemeken 1789-1919. Budapest, 2000.; Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban 3.). Naszluhácz neve ezekben nem szerepel.

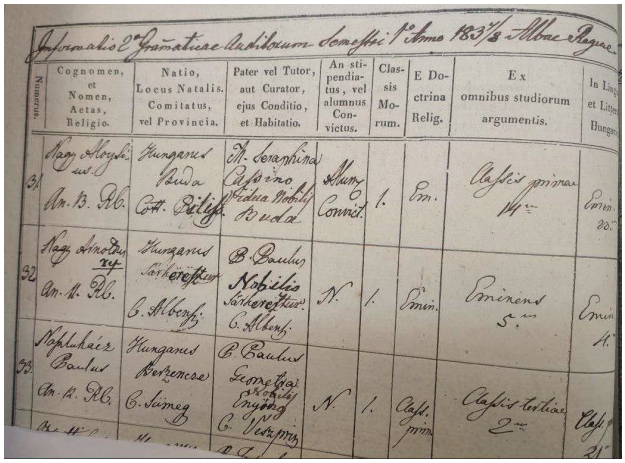

2.ábra. Naszluhácz Pál gimnazista az 1837/38-as tanév első félévében.

Járt-e Székesfehérváron gimnáziumba Naszluhácz Lajos? Székesfehérvár nagymúltú gimnáziumát (jelenlegi neve: Ciszterci Szent István Gimnázium) 1727-ben alapították, többször változott a fenntartója, évkönyvét 1851 óta adják ki (ezekben a tanulók névsora is szerepel). A minket érdeklő adatok azonban csak iskolai anyakönyvekben kereshetők, amelyeket Magyar Nemzeti Levéltár Fejér Megyei Levéltára őriz. Levéltári kutatás (ügyfélkapus vagy dáp-os bejelentkezést követően) elektronikus beiratkozás és adatlap kitöltés után végezhető. Korábban már regisztráltam az elektronikus levéltári portálon (https://www.eleveltar.hu/), megírtam kérésemet, aznap fogadtak is a megyei levéltárban, és kihozták a fehérvári gimnázium 1830 és 1840 közötti anyakönyveit tanévenkénti, illetve félévenkénti kötetekben. 1840-től visszafelé kezdtem el lapozni a névsorokat (250 és 340 között volt ebben az időszakban a tanulók létszáma), és az 1837/38-as tanévnél mindkét félévben (a 111., 110., 109. számú kötetben), megtaláltam a Naszluhácz nevet, azonban nem Lajos, hanem Pál volt a keresztnév (2. ábra). Továbblapozva a köteteket, az 1836/37-es tanév mindkét félévében Naszluhácz Lajos neve is feltűnt, nemcsak Naszluhácz Pálé. A 13 éves Naszluhácz Lajos neve szerepelt még az 1835/36-os tanév mindkét félévében is (3. ábra). Mindkét fiú Bercencén született, édesapjuk Naszluhácz Pál nemes, geometra, aki Lepsényben lakott. Vagyis testvérekről van szó. Ezután visszatértem az 1822 utáni berzencei születési anyakönyvhöz, amiből kiderült, hogy Pál 1826. szeptember 20-án született (viszont előzőleg, 1824. november 18-án az édesanyának volt egy ikerszülése, amiből az egyik gyermek születéskor meghalt). A Naszluhácz-életrajzot itt be kellett fejeznem, mert a kézirat leadási határideje lejárt. További kérdések fogalmazódtak meg bennem Naszluhácz gimnáziumi helyszíneire és fehérvári kötődésére vonatkozóan, ezt még tisztázni szeretném.

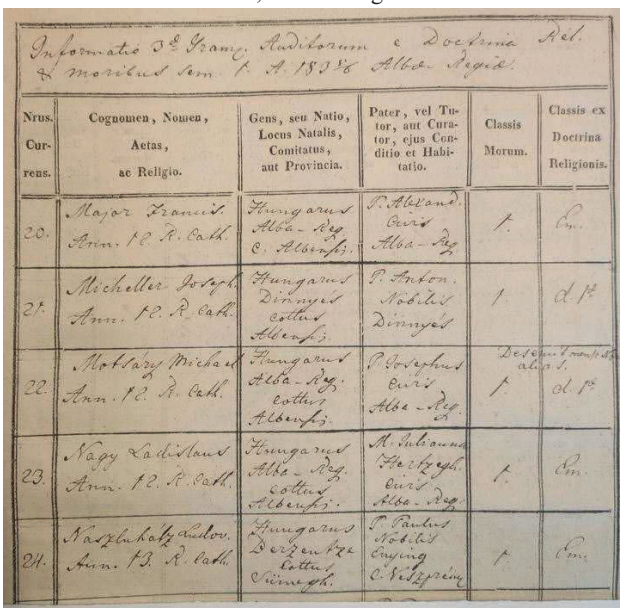

3.ábra. Naszluhácz Lajos gimnazista az 1837/38-as tanév első félévében.

Visszatérek még azokra a gyászhírekre, amelyek a korabeli sajtóban jelentek meg 1877 novemberében Naszluhácz Lajos hirtelen halála miatt. Annak illusztrálására hozom ezt fel, mennyire hitelesek az internetes adatok és milyen szenzációhajszász módon írt a sajtó egy része másfél évszázaddal ezelőtt (és ír néha ma is). Nem idézem az összes újsághírt, csak néhány jellemző kivágatot másolok ide (https://adt.arcanum.com/):

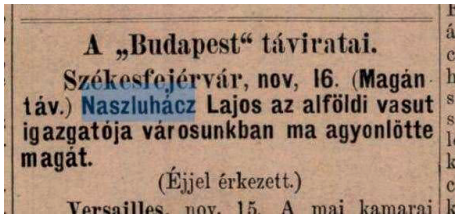
A „Budapest“ táviratai.

Székesfejérvár, nov, 16. (Magán táv.) Naszluhácz Lajos az alföldi vasut igazgatója városunkban ma agyonlötte magát.

(Éjjel érkezett.)

Versailles, nov. 15. A mai kamarai

4.ábra. A Budapest napilap 1877. november 16-i híre

A Budapest című napilap másnap, magántáviratra hivatkozva közli, hogy Naszluházc agyonlőtte magát. Mivel Naszluházc Szeged környékén is dolgozott, ott is jól ismerték, így az ottani napilap is beszámolt a halálesetről, de megjegyzi, hogy „a szomorú tett indokait még homály fedi”.

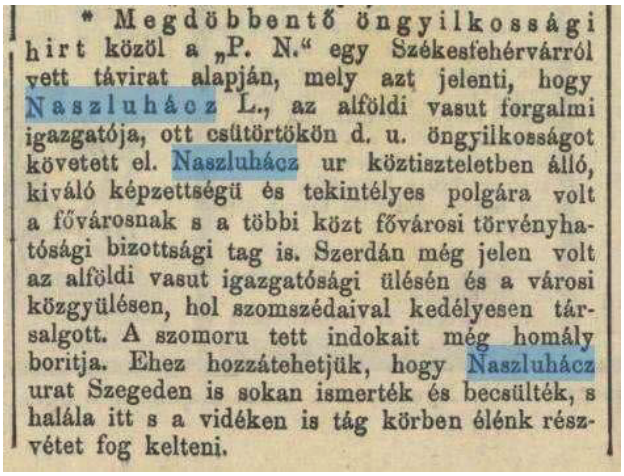

* Megdöbbentő öngyilkossági hirt közöl a „P. N.“ egy Székesfehérvárról vett távirat alapján, mely azt jelenti, hogy Naszluházc L., az alföldi vasut forgalmi igazgatója, ott csütörtökön d. u. öngyilkosságot követett el. Naszluházc ur köztiszteletben álló, kiváló képzettségü és tekintélyes polgára volt a fővárosnak s a többi közt fővárosi törvényhatósági bizottsági tag is. Szerdán még jelen volt az alföldi vasut igazgatósági ülésén és a városi közgyülésen, hol szomszédaival kedélyesen társalgott. A szomoru tett indokait még homály boritja. Ehez hozzátehetjük, hogy Naszluházc urat Szegeden is sokan ismerték és becsülték, s halála itt s a vidéken is tág körben élénk részvétet fog kelteni.

5.ábra. A Szegedi Híradó 1877. november 18-i híre

A Hon című napilap is korrekten ír a halálesetről, hiszen aznap még nem lehetett tudni az okot.

— Az alföld-fiumei vasutforgalmi igazgatójáról, Naszluházc L.-ről azt a távirati hirt közli több lap, hogy tegnap Székes-Fehérvártt öngyilkossá lett. Hiteles helyről arról értesülünk, hogy az öngyilkosság nincsen még konstatálva s a valószinüség a mellett szól, hogy szélhüdés érte.

6.ábra. A HON 1877. november 16-i híre

A Szegedi Híradó később a valós okot is megírta, megfedve a mohó, nagyképű laptársakat.

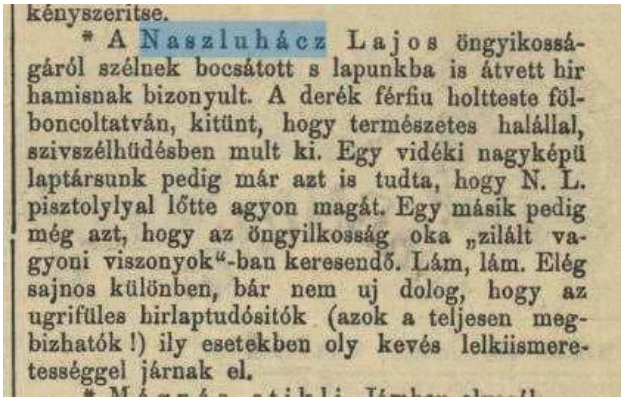

kényszeritse.

* A Naszluházc Lajos öngyikosságáról szélnek bocsátott s lapunkba is átvett hir hamisnak bizonyult. A derék férfiu holtteste fölboncoltatván, kitünt, hogy természetes halállal, szivszélhüdésben mult ki. Egy vidéki nagyképü laptársunk pedig már azt is tudta, hogy N. L. pisztolylyal lőtte agyon magát. Egy másik pedig még azt, hogy az öngyilkosság oka „zilált vagyoni viszonyok“-ban keresendő. Lám, lám. Elég sajnos különben, bár nem uj dolog, hogy az ugrifüles hirlaptudósitók (azok a teljesen megbizhatók!) ily esetekben oly kevés lelkiismeretességgel járnak el.

7.ábra. A Szegedi Híradó 1877. november 21-i híre

Végül három kérdést tettem fel a mesterséges intelligenciának (MI), idemásolom a kérdéseket és a részletes válaszokat (https://gemini.google.com). A válaszokból azt tudhatjuk meg, amit eddig is (néha rosszul) tudtunk. Figyeljük meg a válaszok nyelvileg hibátlan, udvarias stílusát!

Mikor és hol született Naszluházc Lajos? MI válasz: „Naszluházc Lajos 1815-ben született Nagykanizsán.”

Mi a jelentősége Naszluházc Lajos földmérési munkásságának? „Naszluházc Lajos földmérési munkássága azért jelentős, mert a 19. század közepén, az úrbéri rendezések és tagosítások idején kiemelkedő szerepet játszott a földosztás módszertanának kidolgozásában és gyakorlati alkalmazásában. Két fő műve is ezt a témakört dolgozza fel: "A becsleges földosztásról értekezik Naszluházc Lajos magyarhoni hites mérnök" (Graz, 1856): Ez a mű a becslés alapján történő földosztás elméleti hátterével foglalkozott. "Földosztó táblák" (Nagykanizsa, 1857): Ez a kiadvány gyakorlati segédletet nyújtott a mérnököknek, gazdatiszteknek, községeknek és földbirtokosoknak az úrbéri rendezés és tagosítás során felmerülő számításokhoz. A táblázatok segítették a földterületek igazságos és arányos felosztását. Ezek a munkák rendkívül fontosak voltak egy olyan időszakban, amikor a földbirtokviszonyok gyökeres átalakuláson mentek keresztül Magyarországon, és a modern földmérési eljárások bevezetése elengedhetetlenné vált. Naszluházc Lajos hozzájárulása a földmérési szakirodalom és a gyakorlati földrendezés területén máig releváns, és a közép- és felsőoktatásban is hivatkoznak rá.”

Mikor és holt halt meg Naszluházc Lajos? Tudunk-e részleteket a halála körülményeiről? „Naszluházc Lajos 1877. november 15-én halt meg Székesfehérváron. A halálának körülményeiről annyi ismert, hogy szélütés következtében hunyt el 55 éves korában.”

Írtak-e arról a korabeli lapok, hogy Naszluházc Lajos öngyilkos lett? „A rendelkezésre álló információkat és a korabeli forrásokat áttekintve nincs adat arra vonatkozóan, hogy Naszluházc Lajos öngyilkos lett volna. Az eddigi kutatások és a róla szóló életrajzi összefoglalók egyöntetűen azt állítják, hogy szélütés következtében hunyt el Székesfehérváron, 1877. november 15-én. Ha egy kiemelkedő közéleti személyiség, vasúti igazgató és mérnök öngyilkosságot követett volna el abban a korban, az valószínűleg jelentős sajtóvisszhangot kapott volna, és ezt a tényt az életrajzi források is rögzítették volna. Mivel erről semmilyen említés nincs, feltételezhető, hogy a szélütés volt a halál oka, ahogyan az leírva van.”

Láthatjuk, hogy az MI is csak azt tudja ismételni (hibásan vagy hibátlanul), ami az interneten hozzáférhető, megkönnyítve nekünk a fáradtságos keresést és az eredmény megfogalmazását. Javára írható, hogy ezt nyelvileg tökéletes megfogalmazásban, választékosan teszi. Úgy tűnik, nincs mindenhez hozzáférése, nincs minden betáplálva, ezért nem kaptunk érdemi választ az utolsó kérdésre. S még annyit: nem „becslés alapján” történő földosztásról van szó Naszluházcnál, hanem a föld értéke szerinti földosztásról (amit akkoriban becsleges földosztásnak neveztek).

Milyen tanulsággal zárhatjuk le a történetet? Talán azzal, ami szakmánkban alapelv: mindent ellenőrizni kell! Nem szabad hitelt adni mindenféle hírnek – még az internet és a mesterséges intelligencia korában sem…

Busics György